

úkolu by v šetření bylo zdrojem nevalidních zjištění. Stejně tak nedoporučujeme přistupovat v popsáných případech k ústnímu provedení testu;

— další poznámka se týká vlastního slovního stimulu, který předpokládáme v sémantickém diferenciale. Homogenizujeme-li z výše uvedených příčin dotázané podskupiny podle vzdělání a věku, reagují podle našich zkušeností respondenti podstatně spontánněji a hlavně jednoznačněji tam, kde nemají s denotátem konkrétní osobní zkušenost. V našem konkrétním případě zařazovali s podstatně větší suverenitou „louku“ i „lán obilí“ do škál respondenti, kteří mají „nezemědělskou“ profesi a zjevně ani v minulosti se zemědělské práci nevěnovali. Zemědělci, mající každodenní zkušenost s prací na lukách a na polích, byli při odpovědích častěji na rozpacích. Ptali se například tazatelů při zařazování „louky“ do dvojice „suchá“ — „vlhká“: „jak to mám vyplnit — podle toho jak to vezmu; ta u potoka byla vlhká, tu kterou jsem měl nahoře byla suchá.“ Soudíme, že by tito obyvatelé, kteří měli potíže se zařazováním našich stimulů, postupovali podstatně rozhodněji, kdybychom jim předložili stimuly jako „moře“ nebo „tropický prales“, denotáty fenomenů, o nichž mají dotázaní spíše abstraktní představu.

Taková představa je méně vnitřně strukturovaná, méně heterogenní než konkrétní zkušenost. S tímto poznatkem je vhodné počítat už při projektování výzkumu. Může v některých případech zproblematizovat použití techniky sémantického diferenciale ve výzkumu vůbec.

Hana Librová.

ŽIVOTNÍ AKTIVITY SOCIÁLNÍCH SKUPIN ČS. MLÁDEŽE

Výzkumný ústav životnej úrovně v Bratislavě se v rámci řešení problematiky životního způsobu zabývá rovněž otázkami dynamiky rozvoje socialistického způsobu života čs. mládeže. V říjnu 1978 vznikl ve VÚZÚ projekt výzkumu „Životní aktivity sociálních skupin čs. mládeže“, jehož realizace byla svěřena Laboratoři sociologického výzkumu FF UJEP Brno, která na základě hospodářské smlouvy operacionalizovala výchozí teoretickou reflexi, provedla sběr dat a vypracovala prvotní závěrečnou zprávu obsahující technický popis tabulek a nárys analýzy výsledků.

Sběr dat proběhl v rozmezí října 1979 až června 1980 v Břeclavi a Bratislavě, zkoumán byl vzorek sestávající celkem z jednoho tisíce respondentů, který byl rozdělen do šesti socioprofesionálních skupin (učni, středoškoláci, dělníci, zemědělci, zaměstnanci a vysokoškoláci) ve dvou věkových kohortách („mladší“ 16—18 let a „starší“ 22—24 let). Tazatelskou činnost provedli studenti SES Břeclav a posluchači II. ročníku katedry marxisticko-leninské sociologie FF UJEP Brno. Data byla získána technikou rozdaného a sebraného dotazníku.

Přestože závěrečná výzkumná zpráva dostala dle dohody jen formu nárysu celé problematiky, přinesl výzkum několik zajímavých poznatků, o nichž bychom se zde rádi zmínili.

Materiální podmínky života. Úroveň hmotných podmínek existence mládeže byla zjišťována formou otázek na vybrané předměty dlouhodobé spotřeby. Dá se říci, že se opět potvrdily homogenizační tendence životních podmínek tříd a sociálních skupin v naší společnosti, neboť v zásadě nebyly zjištěny podstatnější rozdíly ve vybavení domácností respondentů v závislosti na socioprofesionním zařazení; rovněž mezi starší a mladší částí zkoumaného vzorku nebyly žádné větší diference, což jinými slovy znamená, že přechod od závislosti na rodičích v mladším věku k samostatné domácnosti ve věku starším není zřejmě doprovázen tak velkými materiálními diferencemi, jak je známe z minulosti. Prognantně tuto hypotézu potvrdili nedávno ve své poslední práci Filipcová a Filipec závěrem, že „... mladí lidé startují do života na úrovni materiální kultury, k níž se předchozí generace dopracovaly v průběhu, eventuálně na sklonku svého života.“ (Filipcová, B., Filipec, J.: Socialistický způsob života — skutečnost i program. Praha 1980, str. 138.)

Životní hodnoty. Ani v oblasti hodnotové orientace nebyly zjištěny závažnější od-

chylky mezi oběma věkovými skupinami („mladší“ si jen více cenili hodnoty „být s přáteli na diskotéce“ a „mít auto“), rovněž pohlaví a lokalita nijak výrazně neintervenovaly (dívkou pouze podstatně níže hodnotily vlastnictví automobilu než chlapeci). Vyjádříme-li hodnoty hierarchizované respondenty dle subjektivní významnosti typologicky, zjistíme, že na horních příčkách žebříčku se objevoval typ hodnot „privatizovaných“ s odklonem od širší sociální angažovanosti k orientaci spíše soukromé, k hledání smyslu života spíše v oblasti vlastního subjektu než ve společenském uplatnění.

Životní činnost. Starší věková skupina hodnotila důležitost (a tedy i význam) předložených volnočasových aktivit níže než mladší skupina. Zdá se, že skutečnost stálého zaměstnání a existence vlastní rodiny (1/3 „starších“ tvořili ženatí a vdané) nutí mládež, aby přikládala rozmanitým zábavným činnostem nepracovního času nižší váhu než uční a středoškolačci. Realita a pocit nedostatku volného času vedl starší dotazovanou skupinu breclavské a bratislavské mládeže k omezení čtení knih, návštěv tanečních zábav a diskoték, sebevzdělávání, provozování koníčků a zálib apod.

Rodinná orientace. Při zkoumání preferencí rolí muže a ženy v rodinném chování se objevila jednotná tendence mládeže dávat přednost roli milenecko-manželské v neprospěch role rodičovské. Upozorňujeme ovšem, že většina respondentů neměla zatím aktuální zkušenosti z vlastního manželského chování; zjištěné odpovědi mohly tudíž být tímto faktem zkresleny. Na druhé straně je ovšem možné, že zaznamenaná milenecko-manželská orientace reflektuje indikovanou hodnotovou orientaci mládeže. Ovšem hodnocení takového pohybu může být ambivaletní: na jedné straně vyšší citové nároky na partnera, rovněž obsažené v milenecko-manželské roli, mohou svédčit o pozitivním rozvoji potřeb osobnosti, na druhé straně však kladou svým způsobem vlastní požadavky nad zájmy případného dítěte a znamenaly by tak vážný nedostatek ve výchově k rodičovství.

Tolik k nejzajímavějším zjištěním výzkumu československé mládeže. Je ovšem třeba na tomto místě upozornit čtenáře, že výše uvedené hypotézy je nutno brát s určitou rezervou. Zadavatel výzkumu se snažil postihnout, jak již napovídá název, poměrně široké pole životního stylu dnešní mládeže; od zachycení jejich materiálních životních podmínek, přes životní aktivity až po indikaci hodnotové orientace, životních postojů, vztahů k práci a k rodinnému životu. Žel v této obsahové extenzi se poněkud rozplynuly konkrétní výzkumné otázky, na něž by pracovníci Laboratoře mohli hledat odpovědi. VUZÚ tedy byla předložena zpráva, která je do facto jen jakousi sondáží a která se nutně stává pouhou empirickou bází pro formulaci základních hypotéz.

Určitá obsahová nejasnost vstupní teoretické části výzkumného projektu se odrazila i ve výběru vzorku. Zadavatel arbitrárně rozhodl o jeho tzv. kvótním výběru, čímž nebylo dosaženo maximální reprezentativnosti. Z těchto důvodů se analýza omezila jen na třídění vzorku podle pohlaví, lokality, věkových skupin a socioprofesionálního zařazení.

Závěrem je možno konstatovat, že přes uvedené výhrady výzkum Životní aktivity skupin čs. mládeže přinesl své výsledky. Stal se výchozím empirickým materiálem pro zkoumání životního způsobu subkultury mládeže, dal možnost participujícím adeptům sociologické vědy seznámit se s terénním šetřením a v neposlední řadě znamenal i ověření určitých metodologických postupů při konstrukci dotazníku, které mohou být využity v rozmanité a bohaté činnosti Laboratoře sociologického výzkumu při katedře M-L sociologie FF UJEP v Brně.

Ladislav Rabušic

